

8 2016

Mer än var fjärde nyanländ finns i ett bristyrke



Kontakt

Samuel Engblom
samuel.engblom@tco.se
Åsa Odin Ekman
asa.odinekman@tco.se
Lena Orpana
lena.orpana@tco.se

Sammanfattning

Brist på arbetskraft i vissa yrken är ett växande problem. I sin senaste prognos konstaterar Konjunkturinstitutet att bristen på utbildad och erfaren personal är ett hot mot sysselsättningen och den ekonomiska tillväxten. Även Arbetsförmedlingen gjorde i juni bedömningen att bristen på arbetskraft kommer att bidra till att hålla tillbaka sysselsättningsökningen under 2017. Att matchningen på arbetsmarknaden inte fungerar så bra som den borde är något som såväl ekonomiska bedömare som politiker av olika kulör är ense om.

Samtidigt som brist på arbetskraft pekas ut som ett av de största problemen på den svenska arbetsmarknaden förs en diskussion om hur nyanlända snabbast kan komma i arbete. Vi vet att det bland de nyanlända finns många med utbildning och erfarenhet i yrken på vilka det råder brist på arbetskraft i Sverige. Men hur många rör det sig om egentligen?

Genom att bearbeta statistik från Arbetsförmedlingen avseende såväl bristyrken som de inskrivna i etableringsuppdraget kan TCO visa att minst en fjärdedel av de nyanlända finns i ett bristyrke. Bland dessa finns bland annat 1 000 civilingenjörer, 1 100 sjuksköterskor, 5 000 lärare men också 2 100 fordonsmekaniker, 1 000 buss- och spårvagnsförare samt 980 svetsare. Alla dessa kan inte ta ett jobb idag, men med rätt insatser kommer många att relativt snabbt kunna ta ett arbete inom sitt yrke på den svenska arbetsmarknaden.

Resultaten visar vikten av att den kompetens som de nyanlända har med sig tas tillvara, såväl för individen som för samhället och företag i jakt på arbetskraft. TCO föreslår därför:

- att arbetsmarknadsinsatser för nyanlända redan från början inriktas på arbete i linje med den nyanländes utbildning och erfarenhet,
- att fler snabbspår för nyanlända inrättas, att existerande snabbspår prioriteras i Arbetsförmedlingens arbete samt att fler kompletteringsutbildningar erbjuds inom högskolan och yrkeshögskolan,
- att regeringen vidtar åtgärder för att minimera de negativa konsekvenserna för matchningen på arbetsmarknaden som uppstår till följd av den tillfälliga lagen som begränsar möjligheten att få uppehållstillstånd samt att lagen inte förnyas då den efter tre år upphör att gälla.

Så här har vi räknat

För att identifiera bristyrken har vi utgått från Arbetsförmedlingens prognos över efterfrågan på arbetskraft i olika yrken på fem års sikt från februari 2016. Arbetsförmedlingens skala innehåller stegen mycket hård konkurrens, hård konkurrens, balans, liten konkurrens samt mycket liten konkurrens om de lediga jobben. De yrken som vi har definierat som bristyrken är de där Arbetsförmedlingen bedömer att det kommer att råda mycket liten konkurrens eller liten konkurrens om jobben på 5 års sikt.

Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag omfattar personer mellan 20 och 65 år som har uppehållstillstånd som flykting, kvotflykting eller skyddsbehövande och deras anhöriga. Även personer som fyllt 18 men inte 20 år och som saknar föräldrar i Sverige ingår. Man kan vara inskriven i etableringsuppdraget upp till två år efter att man fått uppehållstillstånd. Den månad som vi har utgått från i våra beräkningar, juli 2016, var 59 362 personer inskrivna i etableringsuppdraget.

För de som är inskrivna på Arbetsförmedlingen finns uppgift om *Sökt yrke*. Enligt Arbetsförmedlingens interna instruktioner ska sökt yrke vara relevant med hänsyn till redovisade meriter, det vill säga att den sökandes utbildning och arbetslivserfarenhet ska svara mot kraven inom yrket.

För vissa inskrivna finns även uppgift om *Önskat yrke*. Det är ett yrke som den arbetssökande vill jobba med men där arbetsförmedlaren bedömer att hen inte är matchningsbar just nu på grund av att relevant utbildning eller erfarenhet saknas. Yrket ska dock vara realistiskt och aktiviteter som planeras för att nå önskat yrke ska framgå av handlingsplanen eller etableringsplanen.

Inskrivna i etableringsuppdraget kan få ett yrke angivet som önskat yrke istället för sökt yrke om de exempelvis ännu inte fått sin utbildning eller yrkeskompetens bedömd eller validerad eller väntar på svensk legitimation. I statistiken syns detta till exempel genom det stora antalet som har lärare, sjuksköterska eller motorfordonsmekaniker som önskat yrke (se nedan).

Tabell 1. Antal inskrivna i Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag med sökt eller önskat yrke inom ett bristyrke (juli 2016)

Yrkesområde	Sökt yrke	Önskat yrke
1. Chefsyrken	Inga bristyrken	
2. Yrken med krav på fördjupad högskolekompetens (t.ex. civilingenjörer, läkare, sjuksköterskor och lärare)	4055	5122
3. Yrken med krav på högskolekompetens eller motsvarande (t.ex. ingenjörer och tekniker, biomedicinska analytiker och receptarier)	1167	769
4. Yrken inom administration och kundtjänst	Inga bristyrken	
5. Service-, omsorgs- och försäljningsarbete (t.ex. kockar och undersköterskor)	571	2328
6. Yrken inom lantbruk, trädgård, skogsbruk och fiske	Inga bristyrken	
7. Yrken inom byggverksamhet och tillverkning (t.ex. murare, svetsare, fordonsmekaniker och bagare)	3154	2507
8. Yrken inom maskinell tillverkning och transport mm (t.ex. buss- och spårvagnsförare)	266	903
9. Yrken med krav på kortare utbildning eller introduktion	Inga bristyrken	
10. Militärt arbete	Inga bristyrken	
Summa	9213	11629
<i>Andel av de inskrivna i etableringen som finns i ett bristyrke</i>	<i>15,5 %</i>	<i>19,6 %</i>

För att beräkna hur stor andel av de inskrivna i etableringsuppdraget som finns i bristyrken räcker det emellertid inte att addera de två kolumnerna. En arbetssökande kan ha såväl ett sökt yrke som ett önskat yrke registrerat. I vissa fall kan båda dessa vara bristyrken, till exempel om en sjuksköterska eller läkare i väntan på svensk legitimation har detta yrke som önskat yrke och undersköterska som sökt yrke. Samma sak kan gälla till exempel för civilingenjörer och ingenjörer. En viss dubbelräkning kan alltså förekomma. Då statistiken från Arbetsförmedlingen inte är redovisad per individ går det inte säkert att säga hur stor denna dubbelräkning är.

Om alla som har ett bristyrke som sökt yrke också har ett bristyrke som önskat yrke är dubbelräkningen 15,5 procent och den totala andelen inskrivna i etableringen som finns i ett bristyrke 20,6 procent. Om ingen som har ett bristyrke som sökt yrke också har ett bristyrke som önskat yrke är dubbelräkningen noll och den totala andelen inskrivna i etableringen som finns i ett bristyrke 35,1 procent. Sanningen ligger däremellan och vi har därför uppskattat andelen inskrivna i etableringen som finns i ett bristyrke till en dryg fjärdedel, vilket sannolikt är en underskattning.

TCO:s förslag för att bättre ta tillvara nyanländas kompetens och erfarenhet

Tidiga insatser för jobb i linje med utbildning och erfarenhet

Arbetsmarknadsinsatser för nyanlända måste redan från början inriktas på arbete i linje med den nyanländes kompetens och erfarenhet. TCO har i rapporten *Ett jobb eller rätt jobb?*¹ visat att insatser måste vara inriktade på att hitta arbete i linje med de nyanländas utbildning och erfarenhet. Annars ökar risken att personerna heller inte senare får ett arbete där deras kompetens tas tillvara.

Idag är det först då en nyanländ fått uppehållstillstånd och kommunplacering som Arbetsförmedlingen har möjlighet att göra insatser. Att Arbetsförmedlingen getts i uppdrag att kartlägga kompetens hos asylsökande är ett positivt första steg, men TCO anser fler insatser för asylsökande krävs. Asylsökande måste ges tillgång till SFI, och få tillgång till vägledning, översättningar av examina, och information om myndigheter som bedömer utländsk kompetens och valideringsprocesser.

Utveckla och prioritera snabbspåren för nyanlända

Idag finns det 14 snabbspår för nyanlända inom ett tjugotal yrken. Snabbspåren har tagits fram i samarbete mellan arbetsmarknadens parter, Arbetsförmedlingen och andra myndigheter som Socialstyrelsen, Skolverket och Universitets- och högskolerådet. Snabbspåren erbjuder en mer strukturerad, målgruppsanpassad och därmed kortare väg till arbete där individens utbildning och erfarenhet tas tillvara och i förekommande fall svensk legitimation.

Fler snabbspår för nyanlända behöver tas fram. Det är också viktigt att existerande snabbspår prioriteras i Arbetsförmedlingens arbete och lämpliga nyanlända arbetssökanden matchas till snabbspåren.

Det behövs även en utbyggnad av kompletterande utbildningar inom högskolan, yrkeshögskolan och den kommunala vuxenutbildningen för nyanlända som inte omfattas av snabbspåren.

¹ *Ett jobb eller rätt jobb? Om nyanlända akademikers chanser i Sverige*. TCO Granskar #11/2013. <http://www.tco.se/Aktuellt/Publikationer/Pub2013/Ett-jobb-eller-ratt-jobb1/>

Minimera de negativa arbetsmarknadskonsekvenserna av den tillfälliga lagstiftningen om uppehållstillstånd

Den 20 juli trädde nya regler för utfärdande av uppehållstillstånd i kraft. Lagen är en tillfällig lag, som upphör att gälla den 20 juli 2019. Den innebär att tillfälliga uppehållstillstånd blir ny huvudregel i Sverige för de som beviljas asyl. De som får flyktingstatus får treåriga uppehållstillstånd, medan de som förklaras alternativt skyddsbehövande får tillstånd som är giltiga i 13 månader med möjlighet till förlängning på två år. När det uppehållstillståndet löper ut har den som kan försörja sig beviljas ett permanent uppehållstillstånd. För detta krävs antingen att den nyanlända bedriver näringsverksamhet, eller har en pågående anställning med löner och villkor i nivå med kollektivavtal eller praxis.

Redan innan den nya lagen antogs pekade TCO på de negativa effekter den kan få för möjligheterna till integration på arbetsmarknaden. Att ha ett kort uppehållstillstånd och inte få återförenas med sin familj skapar en osäkerhet för individen som i sig kan försvåra integrationen. Korta uppehållstillstånd innebär också att de etableringsplaner som stakar ut nyanländas väg in på den svenska arbetsmarknaden kommer att bli mer kortsiktiga då de inte får sträcka sig längre än den tid som finns kvar på uppehållstillståndet. Därmed försvåras genomtänkta kedjor av insatser för att ta tillvara de nyanländas kompetens.

Det finns även en uppenbar risk att nyanlända avstår från insatser som syftar till att få arbete i det bristyrke där de har utbildning och erfarenhet. Istället kommer många att prioritera att snabbt få ett jobb utan krav på utbildning, i syfte att få en anställning som kan berättiga till permanent uppehållstillstånd och familjeåterförening. Om så sker går Sverige miste om värdefull kompetens.

TCO anser därför att reglerna bör ändras för att motverka denna risk. Även den som deltar i insatser som syftar till att få arbete i ett bristyrke där de har utbildning och erfarenhet ska få rätt till permanent uppehållstillstånd. Det är även viktigt att den tillfälliga lagen upphör att gälla när den angivna treårsperioden löper ut. Vid den utvärdering som ska ske efter två år måste konsekvenserna för möjligheterna att ta tillvara nyanländas kompetens få stor betydelse.

Bilaga

Inskrivna i Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag fördelade på bristyrken (juli 2016)

Tabell 2. Yrken med krav på fördjupad högskolekompetens (SSYK 2)

Yrke	Sökt yrke	Önskat yrke
2142 Civilingenjörsyrken inom bygg och anläggning	225	260
2143 Civilingenjörsyrken inom elektroteknik	133	89
2144 Civilingenjörsyrken inom maskinteknik	166	119
2145 Civilingenjörsyrken inom kemi och kemiteknik	28	18
2146 Civilingenjörsyrken inom gruvteknik o metallurgi	8	-
2211 Specialistläkare	134	139
2212 ST-läkare	-	-
2213 AT-läkare	22	14
2219 Övriga läkare	164	353
2221 Grundutbildade sjuksköterskor	108	697
2222 Barnmorskor	28	70
2223 Anestesisjuksköterskor	10	11
2224 Distriktssköterskor	-	-
2226 Ambulanssjuksköterskor m.fl.	19	75
2227 Geriatriksjuksköterskor	-	43
2228 Intensivvårdssjuksköterskor	-	6
2231 Operationssjuksköterskor	6	10
2232 Barnsjuksköterskor	15	44
2233 Skolsköterskor	-	-
2234 Företagssköterskor	-	-
2235 Röntgensjuksköterskor	16	16
2239 Övriga specialistsjuksköterskor	-	-
2241 Psykologer	55	79
2260 Tandläkare	245	320
2273 Arbetsterapeuter	-	-
2320 Lärare i yrkesämnen	64	47
2330 Gymnasielärare	537	455

2341 Grundskollärare	1472	1221
2342 Fritidspedagoger	20	20
2343 Förskollärare	281	757
2351 Speciallärare och specialpedagoger m.fl.	20	10
2511 Systemanalytiker och IT-arkitekter m.fl.	16	9
2512 Mjukvaru- och systemutvecklare m.fl.	167	116
2514 Systemtestare och testledare	-	-
2661 Socialsekreterare	52	92
2662 Kuratorer	44	32
2663 Biståndsbedömare m.fl.	-	-
Summa SSYK 2	4055	5122

Tabell 3. Yrken med krav på högskolekompetens eller motsvarande (SSYK 3)

Yrke	Sökt yrke	Önskat yrke
3112 Ingenjörer och tekniker inom bygg och anläggning	152	181
3113 Ingenjörer och tekniker inom elektroteknik	393	266
3114 Ingenjörer och tekniker inom maskinteknik	63	42
3116 Ingenjörer o tekniker i gruvteknik o metallurgi	10	5
3212 Biomedicinska analytiker m.fl.	110	72
3213 Receptarier	14	19
3313 Redovisningsekonomer	244	150
3322 Företagssäljare	181	34
Summa SSYK 3	1167	769

Tabell 4. Service-, omsorgs- och försäljningsarbete (SSYK 5)

Yrke	Sökt yrke	Önskat yrke
5120 Kockar och kallskänkor	240	477
5321 Undersköterskor, hemtjänst, äldreboende m.fl.	241	1812
5325 Barnsköterskor	90	39
Summa SSYK 5	571	2328

Tabell 5. Yrken inom byggverksamhet och tillverkning (SSYK 7)

Yrke	Sökt yrke	Önskat yrke
7112 Murare m.fl.	177	234
7113 Betongarbetare	60	60
7114 Anläggningsarbetare	42	52
7121 Takmontörer	15	15
7122 Golvläggare	52	57
7123 Isoleringsmontörer	-	6
7124 Glastekniker	43	31
7125 VVS-montörer m.fl.	147	226
7212 Svetsare och glasskärare	571	415
7213 Byggnads- och ventilationsplåtslagare	9	12
7214 Tunnpåtslagare	121	42
7222 Verktygsmakare	-	-
7223 Maskinställare och maskinoperatörer, metallarbete	164	140
7231 Motorfordonsmekaniker och fordonsreparatörer	1212	968
7233 Underhållsmekaniker och maskinreparatörer	145	39
7413 Distributionselektriker	14	10
7612 Bagare och konditorer	376	200
7613 Provsamakare och kvalitetsbedömare	6	-
Summa SSYK 7	3154	2507

Tabell 6. Yrken inom maskinell tillverkning och transport mm (SSYK 8)

Yrke	Sökt yrke	Önskat yrke
8311 Lokförare	5	23
8331 Buss- och spårvagnsförare	201	842
8341 Förare av jordbruks- och skogsmaskiner	54	32
8343 Kranförare m.fl.	6	6
Summa SSYK 8	266	903

TCO

TCO är en partipolitiskt fristående centralorganisation som består av 14 fackförbund som tillsammans organiserar drygt 1,3 miljoner medlemmar.

Bland TCO-förbundens medlemmar finns många olika yrkesgrupper, allt från civilekonomer, jurister, civilingenjörer och statsvetare till socionomer, lärare, sjuksköterskor, poliser och skådespelare. TCO är den fackliga centralorganisation vars förbund organiserar flest akademiker.

TCO-förbunden finns inom alla områden på arbetsmarknaden, inom såväl privat och offentlig sektor som inom tjänste- och tillverkningsindustrin. Fackförbunden har stora kunskaper och lång erfarenhet av de spelregler som gäller mellan anställda och arbetsgivare.

Vill du veta mer? Gå in på www.tco.se

